

فەلسەفا فیتگنشتاینی (ئەو تشتین نەهینە گووتن)

م. زوزان صادق سعید تروانشی
زانکۆیا دهۆک / فاکۆلتیا زانستین مروقاییهتی / سکولا بنیات
پشکا زمانی کوردی

هەر بیاڤهکی ژیانێ و هەر زانستهکی سهمتا خوه یا فەلسەفی یا هەمی و لدویڤ وێ ناراستی پرنسیپین خوه د دارێژیت. زمان ژێ مینا هەر زانستهکی فەلسەفا خوه یا هەمی، چونکی بنیاتی پەیدا بوون و تیگههشتنی وهکو نامراز دناڤهرا مروقان دا زمانه. فتگنشتاین دبیژیت» زمان دریکا دا یا بهرزهبه، ئانکو مروڤ ژریکهکی چیهته جههکی وێ وێ ریکی زانیت لی نهگه ژریکه کادی ژچو وی جهی نزانیت» دیاردبیت کو هندهک تشتین دناڤ زمانی دا ههین درون و ئاشکرانین و فان تشتا ب ناڤی کهیس (قچیه) ناڤ دکهت. و مروڤ نزانیت کانێ ههمی کهیس د روهن و ئاشکرانه یان نه نهگه رهم دهستپیکا سروشتی یا کهیسی ب خوه نهزانین، چونکی نهگه سروشتا وێ کهیسی هاته زانین تهڤه دی بوومه دیار بیت کو رهم دی ئاگه هدار ی وێ نه رکی بین نهوا تهڤه کهیسه د زمانی

دا پهیدا دکهت. له ورا» ههمی تشتهک د فەلسەفا فتگنشتاین دال سه ر بنیاتی سروشت و ماهیهتا کهیسی راوه ستایه» له و ما ژێ دیار دکهت کوزانینا ماهیهت و بنیاتی هەر تشتهکی د فەلسەفا وی دا دهیته ئاشکرا کرن. و نهو ب خوه ژێ داکوکیی ل سه ر قی چهن دی دکهت و دبیژیت» کارو گرنگیا نه رکی من ههمی ل سه ر شلوفه کرنا سروشتی کهیسی رادوه ستیت». کهواته شلوفه کرنین زمانی ئارمانجا سه رهکی یا فەلسەفا

پێشکایهتی

رووگه

وهزیه، بویتهی د دهته فەکۆلین و وهزیرانین مروقاییهتی و زانستی

ژماره 5 ههڤینا 2012

وی بوویه ههر وهکی تهو ب خوه د پيشه کيا ناما خوه دا دبئزيت « تهغه پهرتوکه که چاره سهر يا کيشين فلسه في دکهت » ديسان تيدا تاماژي که ته وي چهندي کو تهغه ناريشه ژ نه جامي في لوقيکا زماني په يدا دبن، نانکو تهو تشتي د زماني دا دهيته گوتن مروغه دشين ب شيوه کي روغن بيژيت ب شيوه يه کي کو وينی وي د واقعي دا هه بيت و دشيت نالوز بيژيت بشيوه يه کي کو د واقعي دا نه بيت و في ده مي دقيت به رامبه ر قان جوړه که يسا بيدهنگ بين»
شلوغه کرنا وان زاراقين دبنه ته گهر بو په يدا بوونا که يسي: قضيه»
تيک: ته خمين - هزر (التصور):

دياره کو هندهک تشتين لدهغه مروغي هه يين د بنه رت دا دبنه بنيات بو فاکته رين هاريکار بو په يدا بوونا زماني، دميانا وان تشتان دا ناقل سهر ههر تشته کي هاتيه دانان و پاشي هاتيه چه سپاندن ته وژي چ ب ريکا ياساين زماني يان ژي ب ريکا ريکه فتنين جفاکي.

هزر يان ته خمين کرن ژي کرياره که گريداي لايه نه کي يه ژ ميشکي مروغي و تهغه ته وهره ژ که سه کي بو تيکي دي جودايه، و لپه ي ليگه ريانې فه کوله ران ل تيگه هي في زاراقه ي نه گه هشتنه چ نه جامين دووماهيي، به لي « نه نداری لالاند» د بوچوونا خوه دال دور في زاراقه ي دبئزيت (۱- ته خمين، ته وه کو کريارا هزر کرنې به رامبه ر بابه تي بيت، ۲- ديسان هزري و هه سپيکرنې ته وا به رامبه ر کريارا ته خميني و اتايا خوه هه بيت، ۳- ته خمين پرؤسه يه که گريداي به ره هه مئينا نا تيگه هي يه» دقيت ده مي په يف دهيته دانان ي ب هه مان و اتا و به رامبه ر يا وي راماني بيت يا تهو په يقا بو دهيته وينه کرن بو به يتته دانانې؛ چونکي هزر وه کو پرؤسه ته وه دبېته کارگه ها به ره هه مئينا نا په يقان ته فجا دقيت ههر تهو کارگه هه تيگه هي وي ژي بزانيت و شلوغه بکه ت. ديسان «لالاند» د فرهنگا خوه دا تاماژي ب ديتنا «پورروايال» دکه ت کو دبئزيت (تهو پرؤسا ساده يه ته وا ميشک

دميانا تشتان دا دهيته ديتن بيي پيکننا حوکمه کي ل سهر) نانکو تهو ناقين ل سهر تشتا دهيته دانان رهنگه دانا وي تيگه هشتني يه تهوا دناف ميشکي مروغي دا په يدا بووي، لي ب مه رجه کي

کوچ حوکم ل سهر نه هیینه دانان چونکی دبیت ته و اتایا ل سهر وی تشتی هاتیته دانان ل دهف ههمی مروقان ب وی رامانی یا نوی دیتنی نه هیته پیش چاڅ، له و ما دبیریت « بی حوکم لسهر بهیت دانا » تهغه ل قیری دیاردبیت کو ته و اتایین بو په یقا هاتیته دانان و ته م بکار دینین ههمی د دهقا و دهق نین نکو ههمان و اتا بگه هیینن ته و ا دناڅ میشکی مروقی دا. بوغوونه دهمی مروقه ته خمینا « گوله کی دکه ت. لدویف بوچوونا پورا روایال ته وه کو وینه کی زهنی بی ساده بی نیگه تیف و پوزه تیف کرنا وی لدهڅ مروقی په یدابیت»

دههمان بیاڅ دا (بالدوین Baldwin) دبینیت کو ((ته خمین دناڅه روکا خوه دا داپوشینی ل سهر ههمیشه یا هزری دکه ت)) ل قیری هزر ههمی دهیته داگیرکرن و دیاره ژی کو هزر و ته خمین دژیک جودانه، له و ما « نامون کیفیلی» (دبینیت کو ته خمین ته و پرؤسه یه یان ته و شیانن ته وین تیگه هشتن و هه سترکی پیگدینن) له و را ژی هه سترکنا مروقی ب تشتی نیقه کا تیگه هشتنی یه. تهڅ دیتنه پتر لایه نی و اتا و ده لاله تی ب خوه څه دگریت. و تهڅ چهنده ژی و ده کو پتر څه کولینکرن ل سهر ل چهرخی (۱۹) په یدابوویه. سهره رای وان دیفچوون و لیگه ریانین ل سهر په یف و ده لاله تا وی یا و اتایا دورست هاتیته کرن په یدابووی « کواين» ی فیله سوف دیارکریه و دبیریت ((ده راره ی که یسین ده لالی ته م دهندک دوخین سه یردا بورینه، چونکی مه نه دزانی ته م چ دبیرین! ژبه رکو ته که ر مه زانیبا دا زانین به رسفا څی پسپاری دهین» ته ری جور ی څی کیانی چیه ته و ا دبیرتی ده لاله ت؟)) ل قیری کواینی دقیت دیارکرت کو خو و اتایا په یقا ده لاله ت ژی چ رامان ژ بو نینن نانکو چ په یقین به رامبه ری وی دناڅ واقعی دا نینن، له و را فه لسه فین کلاسیکی په نایا خوه بریه بهر دانانا زاراقین (تیگه ه، ته خمین، هزر) بو دیتنا و اتایین ههر په یقه کی و بازنا څی چهندي ههمی ل دور زمانی ب خوه دزقریت ته و ژی (زمان ناماژیه بو هزری و هزر ژی ته وه کو زمان ناماژا بو دروست بکه ت) که واته زمان رهنگه دانا وینی میشکی یه و تهڅ رهنگه دانه ژی ب ریکا هه ستین مروقی په یدادبن و بانگه وازیا دده ته میشکی. ده لاله ت ل دهڅ (ج. شیروود) بهرچاڅ کرنا شیوی تشته کی هه سترکی / تیگه هشتی یه) ب رامانه کا دیتر ناقرنا ههر تشته کی دقیت ب شیوه کی تیگه هشته بیت نانکو دومی ته م دبیرین « پینووس» ههمی مروقه تیگه ههن ل سهرتاسه ری جیهانی کانی پینووسی چ شیوه هه یه، و تهڅ چهنده زمانی نیزیکی زمانی ماتماتیکی دکه ت و بکارینان وان جهغه نگان چونکی ریکه فتنه کا گشتی و سهرتاسه ری یا ل سهر وان هیمایا

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دغه څه کولین و ویرکیرانین مروقیته ی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

هاتیه کرن، لهوما ناڅکرنا لدهڅ « بییر دیسبان » ((دانانا ناڅه کی یه لسهر بیژیه کا دهستنیشانگری بو تشته کی (هه ی) نانکو دڅیت تهو ناڅی لسهر وی تشتی دهیته دانان هه بوونا خوه دناڅ واقعی دا هه بیت. نانکو وی لایه نی لدهڅ مروڅی پهیدانه کت کود بیت هه بیت یان نه بیت کو دبیزنی (احتمال) چونکی ههر

دهمی تهڅ دوخه د دهلاله تا په یڅی دا پهیدابوو وی دهمی دی رامانا وی ژ وینی ته خمین و دهلالی ده رکه څیت. ته څجا تیورا (الاحتمال) تیوره کا تالوزه و ناڅکرنا تشتان ژی جوړه که ژ نی احتمالا سانسورکریا که سی یه ل سهر وان تشتن هه ی. و تهڅ تیوره بهروفاژی دهلاله تی په چونکی « احتمال » (هه لگرا ساخله تکا جیگیر و نه گور و نه ریره وی یه، بهلی دهله لهت هه لگرا ساخله تین سنورداره، نانکو په یڅی دهله تا خوه یا هه ی بهری بیته نی احتمالا) لهوما هندک زانا دین نکو دهلاله ت په یوه ندیه کا راسته و خویه ب جیهانی څه ژبو دانانا وهلاله تا په یڅا، ته خمین کرنا تشتا و شیوی وان.

نیکه م کهس کو پیکڅه گریدان دناڅبه را دهلاله ت و نی احتمالی دا پهیداکری « پور روایال » بو کو دبینیت دهلاله تین په یڅا ب خوه هزاره کا تیگه هشتی و هه ستنپیکریه. « هه سپیکرن، هه لگرا دوو ساخله تایه نه وژی: تیگه هشتن و « امتداد » یان « الما صدق » « الما صدق » ژی لسهر هه می که یسا ناهیته پراکتیکرن ته گره هه لگرا و اتایی نه بیت نانکو دڅیت هه لگرا و اتایی بیت و هه لگرا راستیی بیت - ته څه که یسین ماتماتیکی و لوژیکی رهد دکه ت. و تهڅ (الماسدق) دبیته بنیات بو پهیدابوونا زمانی هه روه کی « ننسکومب » دبیزیت ((ههر که یسه کا هه لگرا و اتایی بیت تهو هه لگرا داله کا راسته بو که یسین ته له مینتی یین تهو و اتایه پیکینای)) که واته لپه ی څان دیتنا ته خمین ژی « یه که یه کا بنه رته تی یا حوکم دانی یه، تهوا دهر برینا وی ب په یڅه کا تاک دهیته گوتن » دیاره کو دڅی بوچوونی دا ته خمین دبیته خالا سهره کی بو پهیداکرنا په یڅان، لهوما دهیته گوت

فهلسه فا فیتگشتا پینی

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دغه څه کولین و ویرکیرانین مرزڅایه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

نکو دیسان ته خمین ((پیکهاتیه ژ کیانه کی میشکی و بهرامبهری وی کومه کا ههست و ههستپیکرنايه دگهل ههبوونا وان سه ربورین ژ ژيانی هاتینه وهرگرتن)).
وو: کهیس (القضية):

وهکو یا دیار کو فه کولینین نهنتولوجی ل سهر ههبوونا ههر تشته کی هه ی هاتیه. و ژ بووینه کرنا ههر تشته کی ب شیوه کی رون و ناشکرا پیدقی ب ههبوونا زمانه کی پیکهاتیه ژ هندهک کهیسا « قچایا» کو شلوقه کرنا که یسین ساده قه بوول بکهت یان داکو وینی وی تشتی ب په یقا ب شیوه کی دروست بهیته دانان. نه ژ وینه یا کهیسه ژی ژ لایی (فیتگنشتاین) فه هاته بهرچاقرن و نه ژ چهنده ژی وی پرسپاری دهستپیکر « نهری دشیاندايه نه م پرسپاریکهین کانن پرسا شلوقه کرنن سنوری خوه هه یه؟ و نهو سنوره چیه؟» دیاره ژی کو نهو سنوره دقن که یسی دا دی ل پرسا شلوقه کرنا که یسین ساده یا که یسین دهستپیکر دی هینه دهستنیشانکرن.

که یسین دهستپیکر: فتگنشتاین د تیورا خوه دا گرنگیه کا تایهت دایه قان جوړه کهیسا، چونکی نهو نهبتنی نمونه کا واتایی یه بهلکو گرینتکرنا واتایی یه و راستی ژی بو که یسین دی یین زمانی هاته دهستنیشانکرن. چونکی واتا سهنته ری په یقی یه، نانکو نهو پره نهوا دناقبهرا وینی وی په یقی نهوا ب تاماژه دهیته دانا ژ لایی میشکی فه کوب ریکا ههستان هاتبوو رهنگفه دان و دناقبهرا وی دهلاله تا بو دناق و اقی دا دهیته ژیگرتن. و نه ژ پیگفه کریدانه چ ب شیوه کی ساده بیت یان لیکدای ب ناقی (که یسین دهستپیکر) دهیته نافکرن و نه ژ که یسه ژی ژ لایه کی فه « دالا ناقایه - دالی الاسماء» و ژ لایه کی دیتر فه « پشکین راستینه ژ که یسین لیکدای - اجزاء صدق للقچایا المركبه» ژ بهر قی چهندی روله کی دو الیزم د فهلسه فا زمانی د «الرساله» دا دبینیت چونکی پیکهاتیه کا ریره وی دروست دکهت کو دمیانا ناقی دا واتایه کا دهلالی دگه هینیت. نانکو ناقه ناهیتته بکارینان ته گهر د ریرهوا که یسه کی دا نه بیت» و نهو دبیته ژیده ری سهره کی بو راستی و نه راستی د زمانی دا، چونکی ته نها ب ریکا ریرهوا زمانی مروقه دشیت وی واتایا بهرامبهر واتایا وی د واقعی دا بکهت.

کهواته کهیس « القچیه» د ساده ترین پیناسین خوه دا هاتیه « حوکم دانه کا زمانی یه دشیاندايه ب راست یا دره و بهیته په سن کرن» نانکو ههروه کی « برنارد بوزنکیت دبیریت» دهربرینه کا حوکم دانن یه ب په یقا « دیاره ژی کو نه ژ زاراقه ب خوه ژی ههقرکیه کا واتایی یا ل سهر هه ی چونکی» قچیه « ب رامانا

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دمه فه کولین و
وهرکیرانین مروقهاتیه و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

خوہ ژ زمانه کی بو زمانه کی دیتر یا
جودایه بو نمونه دزمانی عه ره بی دا
ب راما نوی چهندی دهیت ته گهر
که سهک سکالایه کی ل سهر که سه کی
دیتر بلند بکهت، لی دبیت ته
سکالایه یاراستبیت یان دره و بیت
یا دشیاندایه دیقچوون ل سهر بهیته
کرن. که واته ل قیری سی نیتحیمال
پهیدادبن:

۱- راستی.

۲- دره و

۳- شیانین دیقچوونئی « کو دو دلی یان دراستی یان نه راستیا وی دا هه ی.
و دزمانی نینگلیزی ژی دا که یس « القچیه » په یقه کا پیکهاتیه ژ دو ته وهر
ته وژی (pro) ب راما نا « به رامبه ر- امام » یان « دنا فدهستین - بین یدی- poso
« نانکو » دانان ب قی چهندی راما نا دروست دبیته » دانانا کارهک ژ کریارین
حه کمدانئی به رامبه ر که سهک ژ که سان. ژ بهرکو که یس رسته کا گوزاره یه کو
دشیاندایه حوکه می راست یان دره و ل سهر بهیته دانان، له و ما هندهک رستین دی
بین هه یین ناچنه ل ژیر بابه تی که یسان فه، چونکی هه لگرا دهر برینین دارشتنی
نه و نه شیت هه لگرا راما نا راستی یان دره وی بیت، چونکی کاری وی نه که تیه
د ده می ناخفتنی دا: وه کی شیوازین داخازی و نه مرکرن، نه ری، پرسیار،
سه رسورمان، هیقیکرن...

بو نمونه: « سقرات فه یله سوفه کی ته سینئی یه » ته فگوتنه هه لگرا راستی و دره و یه
له و ما دبیته که یس « قچیه ». که واته دیار دبیت کو که یس: نه و گوتنا تیگه هشتیه
کو هه لگرا راستی و دره وی بیت.

که یسین گشتی: نه فه ژی ته و بابه تن ته وین که یسین لوجیکی ب خو ه فه دگریت.
واتایا وی ژی ل سهر ساخلهت و نیشاره تان بتنی ناراهستیت، به لکوراهه ستانا
قان نیشاره تان ب خو ه ژی ژ لایی لوژیکی فه دهیته دروستکرن. فیتگنشتاین
ناریشه یه کا دیتر بهرچا ف دکهت ته وژی: نه ری ته م دشین جیهانی ب که یسه کا
گشتی ب هرثمیرین؟

فهلسه فا فیتگنشتاینی

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دغه فه کولین و
وهرکیرانین مرزفایه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

کهواته دبیت دشیاندا بیت لی بیی بکارئینانا هر ناقه کی یان ئیشاره ته کا نیشانگری و بگه هینه وینی جیهانی بیی ئیشارهت، چونکی که یسین گشتی وه سفا واتایی دکهت و نوینه راتیا بنیاتی جیهانی دکهت کو نه وژی هه لگرا دوو لایه نایه (راست یان دره) له و ما ده می یا راست بوو نه هه لگرا واتایی یه چونکی یا دناقا واقعی دا هه ی. و نه و کوما که یسین ده ستپینکی ده ستنیشانا که یسین گشتی دکهن. نهفه و ل ژیر پرنسیپین (المصدق) هه می که یسین زمانی - ژبلی که یسین ده ستپینکی- دبنه (دوال الصدق) هه روه کی فتگنشتاین ب خوه دبیریت» نهز وه سا د که یسی دگه هم وه کی فریج و راسلی».

جهی تاماژه کرنی یه کو نه رستوی جوداهی ئیخستبوو دناقبه را که یس و دهسته و اژه یان رسته، کو هر که یسه ک دهسته و اژه که لی هر دهسته و اژه ک که یسه ک نینه، کهواته که یس نه و دهسته و اژه یه نه و ا یان هه لگرا راستی یان دره وی یه. دهه مان ده مدا (لیبینتزا) پروگرامه کی تومارا هیما ی دانایه ژ بو دریرینکرن ژ که یسان د بواری لوجیکا ماتماتیکی، کوت یدا جوداهی ئیخسته دناقبه را دو که یسا: شلوفه کرن د لوژیک و ماتماتیکی د اکو پیدقیه هه لگرا راستی بیت. و که یسین پیکهاته ی (لیکدای) د زانستین ته جریبی دا کو دبیت د راستی هه لگرین. (دیفید هیوم) دبابه تی که یس دا داکوکی دکهت سهر رولی شاره زایا هه ستا (الخیره الحسیه) دمیانا چه سپاندنا راستی یان دره وی د که یسی دا. و ل سهر هه مان بابهت هیوم که یسا دابهش دکه ته ل سهر:

۱ / که یسین دربری ژ هزرا: نهفه گریدای ماتماتیک و لوژیک یه. و راستیا وی ژی یا په یوه نندیداره ب واتایا گوتنا نه و نه و واتایه پیکئینای و دقیری دا پیدقی ب دو نامرازایه نه وژی سه لمینراو و گویراتی (استنباگ)

۲ / که یسین دربری ب ریکا داتاین واقعی: نهفه ژی راستیا وی بو دیفچوونا ته جریبی په یدادبیت کو ساخله ته کا گریدای که یسه کا لیکدایه، کو دشیانین مرؤقی دایه هزر د نه راستیا هه بوون یان نه روویدانا وی تشتی دا بکهت وه کونه هه لاتنا روژی. لدویف (هیوم) دبیت راستییت و دبیت نه راست بیت و نهفه دبیته ئیحتیمال بو په یدابوونا که یسه کا لیکدای.

فه یله سوفی ئه لمانی « ئیمانوبل کانت» داکوکی ل سهر وی چه ندی دکهت کو جوداهی یا دناقبه را دوو که یسادا هه ی نه وژی:

۱- (قبلی - Apriori): ناماژدیه بو وان که یسین سهر به خوژ شه هرزه زایا

رووگه ه

وهرزیه، بویته ی د دمه فه کولین و
وهرکیرانین مرؤقابه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

ته جریبی. (بعدي - رهه ندي APosteriori): ناماژیه بو شاره زای و دیفچوون ل سهر تشتی.

۲. یادیتری که یسین شلوقه کرنی (Analytic) و که یسین لیکدای (Synthetic).

به لی « فریج » ی ریکا هزر کرنا ماتماتیکی ئینا دناؤ ناهاهیی لوژیکی دا ب مه ره ما گه هشتن ب نارمانجا دروست د بیاقی بیرکاری دا، داکو بشیت دمیانا خواستنا هیمایین ماتماتیکی دا تیگه هی « داله » و دربگریت و دمیانا وی دا شلوقه کرنا که یسی بکته، نانکو قیایه ب زمانی بیرکاری بکه هیته نه نجامه کی کو که یسا و اتایا زمانی چاره بکته. نانکو و اتایا که یسی لده ف فریج» گریدای ناقه روکا بابه تی یه، نهوا دهر برینی ژ ناشوپ و نهفسانا نه کته» نهؤ چه نده ژی دی ب ریکا بکار ئینانا میتودا شلوقه کرنا هه لوه شینگه رایا که یسی بیت بو نه له مینتین وی دگه لدا قاقارتن دناقبه را نه رک و سه لماندنا دا هه بیت. و دیبژیت» بو نافا کرنا هزارا یان وان که یسان نه ز ژ تیگه هان ده ستپیناکه م، به لکوب ریکا هه لوه شاندا هزری نه ز نه له مینتا ب ده ست خوه فه دینم» که واته نارمانجا فریج شلوقه کرنا که یسی یه. هه ر وه کی» بلانشی» بزاق کری کولوجیکی ژ زالگه ها زمانی قورتالبکته نه وژی ب ریکا پیکقه گریدانه کا موکم دناقبه را لوجیک و ماتماتیکی دا.

به لی راسل وی چه ندی رفیوز دکته کو که یسین هه لگری (القچایا الحملیه) تاکه وینه یه بو هزری. و پشت به ستن ب تیورا فره یی (النقریه التعددییه) کر کو دیبژیت» نهؤ جیهانا هه ی هه لگرا گه له ک تشتایه، دکه لدا هه لگرا گه له ک چاوانی و په یوه ندیا یه ژی».

راسل نومیدین خوه ب تیورا (لوژیکا ئوتونومی) هیلای کو پیشی خستنه کی بیخیته فه لسه فی نه و ژی دمیانا رژی دیکرنی ل سهر وان که یسین دکته نه وین فره دهر برینن به ریه لاف دجیهانی دا ب خوه فه دبینیت دکته. بو زانین کو (رووداو) الواقعه) ب دیتنا راسل ته نها داکویی ل سهر که یسی دئیک کوژی دا دکته نه وژ راسته یان دره وه». له و ما ژی راسل که یسی دکته دو به ش:

۱. که یسین ئوتونومه «القضایا الذریه»

۲. که یسین به شی یان لیکدای «القضایا الجزئییه او المركبه».

ديسان ب ديتنا وی نهو گوتننن فالالا ژ واتايی نهوا چ تشتا نه بیژیت ناهیتته هرمارتن ب که یسه کا نه یا راست و نه یا دره و د نه جامدا نابیتته که یس.

به لی که یس لده ژ فیتگنشتاین نهوه» هزر دهر برینی ژ خواه دکته ب وینه کی وه سا کو ههستین مرقی ههست پیدکته» که واته که یس ل ده ژ فیتگنشتاین «دهسته و اژده که هه لگرا واتايی یه، هه لگرا راستیی یه نه گهر دهر برین ژ واقعی کر کو تشته کی به رامبه ری ژ دهرقه هه بیت، و دی بیتته دره و نه گهر چ تشت به رامبه ری وی د هه بوونا دهرقه دا نه بوو». که واته راستیا که یسی ل ده ف فیتگنشتاینی گریدای هه بوونا وی یا راسته دنا ژ واقعی دا. هه روه سا فیتگنشتاین وی چه ندی دیار دکته و دیژیت «نه م نه وی هیمایا ههست کری ب ههستان بکار دینین نهوا که یس پی دروست دبیت وه کی: هیمایین دهنگی، یان نقیسی. نه فجا نه ژ که یسه وه کو هیمایه کا نقیسی یان یا گوه لیبووی دهر برینی ژ واقعه کی ههست پی کری دکته. و نه ژ واقعه نه د کوژیه کا ناوه کی دایه، به لکو ناماژیه که بو رووداوه کی دامه زاندا په یوه ندیا دنا قبه را تشتان دا دروست دکته کول فیبری که یس دبیتته وینه کی هیمای بو رووداوی یان بو دوخی وان تشتا ب مهرجه کی گریدان دگل دیفچوونا واتايی هه بیت. دیار دبیت کو که یس نه تیکه له یه کا پیکه تیه ژ په یقا وه کو برکین موسیقی کو به ره م هینه را تیکه له کا ناوازه ی بیت، به لکو که یس دهر برینه کا رون و ناشکرایه ژ تشتان» و نه گهر نه م د کوژیی نا قه روکی دا ته ماشه بکه ین دی بینین کو نه قه نه دبنه یه که یین بچوو کین ساده یه کو فیتگنشتاین دیژیتی» که یسین دهست پی کی» دیسان جهی ناماژی یه کو که یسین دهست پی کی ناهینه شلوقه کرن بو که یسین ساده تر، چونکی هه ر که یسه کا دهست پی کی به ره م می ناقایه. و نا قژی ناماژیه بو تشتی دنا ق جیهانا ژ دهرقه دا هه ی دکته به لی چ واتا نینه. فتگنشتاین دیار دکته کو» نا ق دهر برینه که ژ تشته کی و که یس دهر برینه کا دیتره و نه ق نا قه دپیکه گریدایه، کو هه می ل ژیر چارچوقی وینه کی ساخلم پیکه هیته» که واته جوداهی ژی نهوه کو وینه ی ژیده ری خواه یی هه ی به لی که یسی واتایا خواه یا هه ی، نانکو نا ق ناماژیه بو تشته کی کو هه بیت لی ناماژه ناکه ته وی تشتی چ به رامبه ری وی کو د واقعی ژ دهرقه دا نه بیت. ب رامانه کا دیتر که یس هه لگرا تشته کی به رامبه ره د جیهانا ژ دهرقه دا نه گهر د دوخی راستیی دابیت، و که یس چ هه بوون نابیت نه گهر د دوخه کی دره ودا بوو کو چ تشت به رامبه ری وی نه بن.

روگه ه

وهرزیه، بویته ی د دمه فه کولین و
وهرکیرانین مرزقابه تی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

که یسین فالای ژواتایی:

ٹیک: که یسا دهرئه نجامی « تحصیل الحاصل »:

فیتگنشتاین بابہ تئی لوجیکی ب فلسفہ فائیکی دہڑمیریت و دمیا نا وی باس ل دوو واتایا دکہت، یا ٹیکی واتایا گریڈای ٹامرازی ہیما ی تہوا دمیا نا مامہ لہ کرنی دگہل ہزر و بابہ تان دا بکار دہیت. و یا دووی ٹی گریڈای بابہ تئی دہرئه نجامی یہ.

فیتگنشتاین ہہ بوونا رووداوی ب بنہ مایا راستیا کہ یسی دانیت تہوا گریڈای واتایی، چونکی تہو کہ یسا وینہ کی رووداوی دناڈ واقعی دا نہ بیت یا دی راست بیت یان درہو یان ژی دی یا فالابیت ژواتایی. فیتگنشتاین تہ گہرین فی چہندی ژی دزقربنیتہ:

(۱) زمان ب شیوہ کی ہوور یی ہہ ستدار نینہ ب ہہر تشتہ کی، تہ قجا زانین و تیگہ ہشتن د لوژیکا زمانی دا دی ہہ لگرا واتایی بیت، و گہ لہک تاریخت دی یین فلسفہ فی چ بہ ہانین خود نابن.

(۲) ہہر وہ کی « سوزان ہاک » دیار دکہت کو فیتگنشتاینی دقتیت زمانہ کی روون و ناشکرا بدانیت کو جہ خت کرنی ل سہر پیشہ ری راستی و دیچوونی بکہت. و تہ قچہندہ ژی پیدانابیت تہ گہر لوژیک ب شیوہ کی ہوور و ریکہ فتی نہ ہیتہ بہر چا فکرن.

(۳) زمان وینہ کی لوژیکی یی واقعی یہ، ب تاییہت فیتگنشتاین گریڈانی دناقبہ را لوژیکا ہزر و زمانی دا دکہت. تہ قچہندہ ژی د بیانی کاری نی فلسفہ فی دا تہ نجام دہت. ژبو پتر رون کرن ل سہر وان ہزرین فاقارتنی دناقبہ را کہ یسین ہہ لگرا واتایی و تہو یین چ واتا ہہ لگر نہ بن. کہواتہ لوجیک رگہ زہ کی سہرہ کی یہ د تیورا فیتگنشتاینی دا ژبو پتر بہ لگاندا فی چہندی تہو گریڈانہ تہوا دناقبہ را سرؤشتی لوجیکی و کہ یسی و تہو توخیبی بو دہربری بکار دہیت. تہ قجا کہ یس نابیتہ وینہ تہ گہر ناقاہی وی ژ لایی لوجیکی قہ یی روون و ناشکرا نہ بیت.

بؤ نمونہ / نوکہ باران یا دباریت. / ل قیری واتایا وی یا دہربرینی یا روونہ.

تہ گہر گوت / تہ سمان یی ل ژیر میزی / ل قیری کہ یس یا (ژیر میزی) بقالایہ ژ

واتایی، چونکی دهربرینی ژ چ رووداوین دهقا و دهق ناکهت، چونکی دشیانین
تهسمانی دانینه کول هیته دانا. ل قیری زمان یی ژ واتایی دوورده.
ل دویف دیتنا فیتگنشتاین دبینیت کولوژیک دهرتهنجامه، چونکی ناماژی
ب واقعهکی راست ناکهت بهلکو تنها شلوکوکرنه که بو وی کاری تم دزانین.
و دبیت راستی یان دره و تیدا هه بیت. فیتگنشتاین تهرکی بهرتهنجامی وهکی
تهرکی «صفر» د ماتماتیکی دا ته شبیه دکهت.

۲) که یسین ماتماتیکی:

تهغه نیک ژوان بابه تین گریدای ته خمینین چهنداتیا ته پستراکیه «الکمیة المجرده»
تهوا دکه تواری ههستپیگری دا نه بیت. و ب قی چندی دیاردبیت کو ماتماتیکی
یا فالایه ژ بابه تین ههستپیگری و ههر وه کوبنیاتی وی ژ نیک یه که دهر دکه قییت.
ژ بهر کو ماتماتیکی ل سهر بنیاتی ژمارا دهیته دانا له و ما نه شیت ب ریکا زمانی
خوه دهربرینی ژ چاوانین ساییکولوجی یان تیگه هین ته بستراکی بکتهت.
دهر باره ی که یس د بابه تین ماتماتیکی دا فیتگنشتاین بابه تین بیرکاری ب شیوهکی
گشتی و هردگریت و نیک ژ ریکین لوجیکی. که یسین ماتماتیکی ب بهرتهنجام
دهینه هژمارتن، چونکی لسهر بابه تین دهرهکی ناخاقت یان ناماژه ناکه ته
تهنجامدانا کارهکی کری. نه خاسمه ناماژه دکه ته ژمارا کو چ ژیدر بو نینن،
نانکود واقعی دا چ تشت نینن ناقی وی ۲ یان ۴ هه بیت. ته قجا لدویف دیتنا
فیاگنشتاین «ههر گوتنه کال سهر ژمارا دهیته گوتن دهیته هژمارتن تشتهکی
فالا ژ واتایی» ته ف بوچوونه ل سهر هه مان شیوی بکار نینانا جهغه نگان یان
هاو کیشان بو نمونه «دهمی دبیرن: «أ = ب» ل قیری تم نزانین» أ «ناماژیه
بو» ب «ناماژیه بوچ تشتی دیترو ل قیری مروف نه شیت حوکمی راست یان
دره ول سهر بدانیت. و ههر تهغه بوو فیتگنشتاین پالدایه وی چندی کو که یسین
ماتماتیکی نه که یسین راستن بهلکو بیمچه که یسن» اشباه القچایا». دبیت تهغه
تهو دیتن بیت تهوا دهق راسل ب «شکاندنا پهره لیل لوجیکی - ریزمانی» که واته
ته ف شکاندنه تیدانا واتایا رستی یه و پاشی تیکدانا واتایی. «ستراوسن» لدور
قی چندی (سنورهکی په یامدار ددانیت نه وژی دقین» ب» تنها یا په یامدار بیت
ب «ب» قه داکو مه رجیت راستگویی تیدا بهر چا فبکه فن نابیت ناماژه پیکرن»
دلالات» تنها سروشت» کیان» ین ته بستراکی بن ب وینهکی بهر ده و امی
دهسته و اژان بیت) چونکی دیاره کو دانا ده لاله تی بو دهسته و اژهکی دانا پرنسیپین

روگه ه

وهرزیه، بویتهی د دهغه فهکولین و
وهرکیرانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

گشتی بین بکارئینانا سهلماندين وى چهندي يه كاني نهو گوتن راسته يان درهوه. فیتگنشتاین وى چهندي دیاردکته کو» ههردهمی نه م د که یسی گه هشتین وى ده می دی دبیکهاته یا وى ژى گه هین» نه قجا نه گهر هندهک که یس د قالا بوون ژ واتایی نه قه دزقربته وى چهندي کو نهو هیما یین بو هاتینه دانان ههلگرا چ ده لاله تان نینه. نه قجا دابیشین بیرکاری ژى ژ وان که یسایه نه وین واتایی نه ههلگریته گهر نه که ته د رسته کا واتادار و اقعی دا بو نمونه (نه گهر نه م بیژین: دوو. لقییری واتا یا روهن و ناشکرا نینه، لهوما نه قه دبیته که یسه کا بی واتا، به لی نه گهر مه گوت: من دوو پینووس بین هه یین. لقییری واتا یا دروسته و ههلگرا واتایی یه و ههر په یقه ک ژ وان هیما یه کی بو هاتیه دانا و ناما ژیه بو واقعه کا ده ستنیشانکری). ل داویا قی که یسی» فیتگنشتاین که یسین ماتماتکی ب شیوه کی ره ها ژ که یسین قالا ژ واتایی ناهرمیریت، چونکی ژ بهر کو ههلگرا دهر نه نجامه کی یه، لهوما ههلگرا مه شروعیه تا وى چهندي یا هه ی کو بینه پیشه ننگ بو سیسته می که یسان وه کی» سفر» نه و اب پیشه ننگا سیسته می ژماره ی دهیته هژمارتن). دیار دبی تکو وى ده می دی که یسین ماتماتکی ههلگرا راستیی بیت نه گهر که ته دنا ق رسته کا واتادار و ههلگرا وینه کی بیت دنا ق واقعی دا.

۳. که یسین فلسفه ی:

دیاره کو فلسفه ههر ژ ده ستپیکا خوه تا کو گه هشتیه فیتگنشتاین ههلگرا قه کولین و دیتنن جودا جودا بوو، بتاییه ت ژلایی شلوقه کرنا وان بابته تین دهاتنه نازاندن. د قی بابته تی دا فیتگنشتاین جوداهییی دئیخیته دنا قبه را که یسین دره و و که یسین قالا ژ واتایی. که یسین دره و، وینه کی نیگه تقه بو راستیی نانکو بهر وقاژی واتایا وى یه. «سه ره رای قی چهندي ههلگرا واتایی یه لی ریزکرنا وى یا ربکخستی نینه، دهه مان دهم دا نه و که یسین قالا ژ واتایی ناماژی ب واقعه کی دکن لی ههلگرا ساخله تین واتایا دروست و ده ستنیشانکری و هویر نینه». فیتگنشتاین وى چهندي رهد دکته کو فلسفه ی نه که کی پیکهاته ی هه بیت نه و دیقچوونی ل سهر وى تیگه هشتنا پیکهاته ی دنا قبه را پیکهاتا پیزانینا و سهر بو را مرو قایه تیی دکته و پاشی وینه کی هه همیشه ی پیشکیشی گهر دوونی دکته ههر وه کی ل دده فان ربیازین هه همیشه ی هه ی.

نه قه همیشه ییه» الشمولیه» ربکی به رامبه رفه یله سوفان قه دکته ژ بو پیکئینانا کومه کا رستین ته خمینکری و هیمایان کو وان به ره ه ق بکن کو به ره ف به رسفدانا

هندهک پسيارين نوو د چارچوڅه کي کهڅن دا بچن. کوبه رسف ژوی چارچوڅه ی دهرناکه څیت و نه څ چهنده لدهف فیتگنشتاین هاته رهد کرن و داکوکی لسهر هه زکرنه خوه بو زیده څاڅیکرن ل سهر ههر سیستمه مه کي بهری تشتا دهیته کرن دهیته دانان.

ههروه سا دڅی بیایي دا فیتگنشتاین وی چهندي ژی رهد دکهت کو لوژیک رهنگه دانا هندهک قه ناعاتین بیروباوهران یان شیوهک ژ شیوین څاڅا کرنه کا څایدیولوجی بیت. د وی ده می د اکو نارمانجا شلوڅه کرنی مامه له کرنه دگهل تشتین بینراو ههر وه کی بابته دخازیت نه مروڅ، ههر نه څ چهنده بوو دیسان فیتگنشتاین پالدا ی کو دڅیت هه می نه و تیور بهینه بهرزه کرن نه وین د بیژن» دڅیت نه څ چهنده هه بیت نه گهر نه م نه شین فهلسه فی بکه یین» نه څجا لوژیک لپه ی دیتنا فیتگنشتاین نه ریره وه کا بیروباوهریه و د چ تیورادا دهرناکه څیت به لکو ته نه وینه کي رهنگه دایي جیهانی یه.

ههروه سا ریره وین فهلسه فی رهد کر نه و ا داتا و دراوین هه میشه ی و (قبیله) ددهت و جهخت ل سهر پیدقیاتیا وی چهندي کر کو مامه له کرن ل سهر تشتی بینراو یان به شی لدویڅ میتودا شلوڅه کرنی بهیته کرن دگهلدا لسهر ساخله تین دیفچوونی ژی بهیته کرن. دیسان فیتگنشتاین نه و چهنده ژی خویاکر کو په یدا بوونا زوره ییا څاریشین فهلسه فی ژ نه نجامی نه تیکه هشتنا دناڅبه را لوجیک و زمانی یه و نه و ب خوه دبیژیت» نه گهر نه م بزاین، کو کو برترین څاریشه د فهلسه فی دا ههر ب هیچ رهنگه کی څاریشه نینه».

- نیمچه که یس: ژی څان بابته تان ب خوه څه دگرت

(۱) که یسین باشی و جوانی یی.

(۲) که یسین میتافیزیکی.

ژندهر:

(۱) عبدالقادر ماهر، المنطق و مناهج البحث / الفلسفة و قضايا اللغة

(۲) الشنیطی محمد فتحي، اسس المنطق و المنهج العلمي / الفلسفة و قضايا

اللغة

(۳) بسیط المنطق الحديث، ویلارد کواين، ت: ابو یعرب المرزوقی.

رووگه

وهزیه، بویته ی د دمه فهکولین و وهکیرانین مرزقابهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ۲۰۱۲

- ٤) سيلفان اورو، فلسفة اللغة.
- ٥) فلسفة اللغة عند فتغنشتاين، جمال حمود.
- ٦) المنطق و تصور فتغنشتاين للفلسفة، عبدالله الجسمي.
- ٧) مفهوم الفلسفة في نظرية فيتغنشتاين، وليد عطاري.
- ٨) لودفيج فيتغنشتاين، د. عزمي اسلام.

فلسفه فا فيتغنشتاينی

رووگهه

وهرزیه، بویهی د دهنه فهکولین و
وهرکتیرانین مرزفایهتی و زانستی

ژماره 5 هاقینا ٢٠١٢